

ARU- JA SOOSTUNUD NIITUDE ÜLE- EESTILINE INVENTUUR

(I-etapp)

KIK lepingu nr 3-2.7/319 aruanne

Eksperdid: Toomas Kukk, Ott Luuk, Meeli Mesipuu, Peedu Saar

Andmehaldus, kaardianalüüsid: Meeli Mesipuu, Ott Luuk

Assistendid: Jaak Kaasiku

Projektijuhtimine/aruande koostaja: Meeli Mesipuu

Lepingu periood: august 2021-juuni 2023

Tartu 2023

Sisukord

PROJEKTI TAUST JA EESMÄRK	3
PROJEKTI KÄIK	5
Alade valik. Välitööde ettevalmistamine	5
Välitööd	5
Andmete vormistamine.....	6
TULEMUSED	7
Alad, mida ei määratud LD-elupaikadeks.....	9
Niidualade hooldatus	9
Toetusõiguslikkus	10
Kogutud kaitsealuste taimeliikide andmed	11
KOKKUVÕTE	13

LISAD

Lisa 1. Koondtabel. Valikaladel leitud LD elupaikade pindalaline jaotus hektarites vastavalt omistatud struktuuri ja funktsioonide säilimise, taastatavuse ning üldise looduskaitseväärtuse hinnagutele Saare maakonnas.

Lisa 2. Inventuuriandmed LD elupaigatüüpide andmevormil (Exceli tabel)

Lisa 3. Inventuuriandmete kaardikiht (MapInfo formaadis)

PROJEKTI TAUST JA EESMÄRK

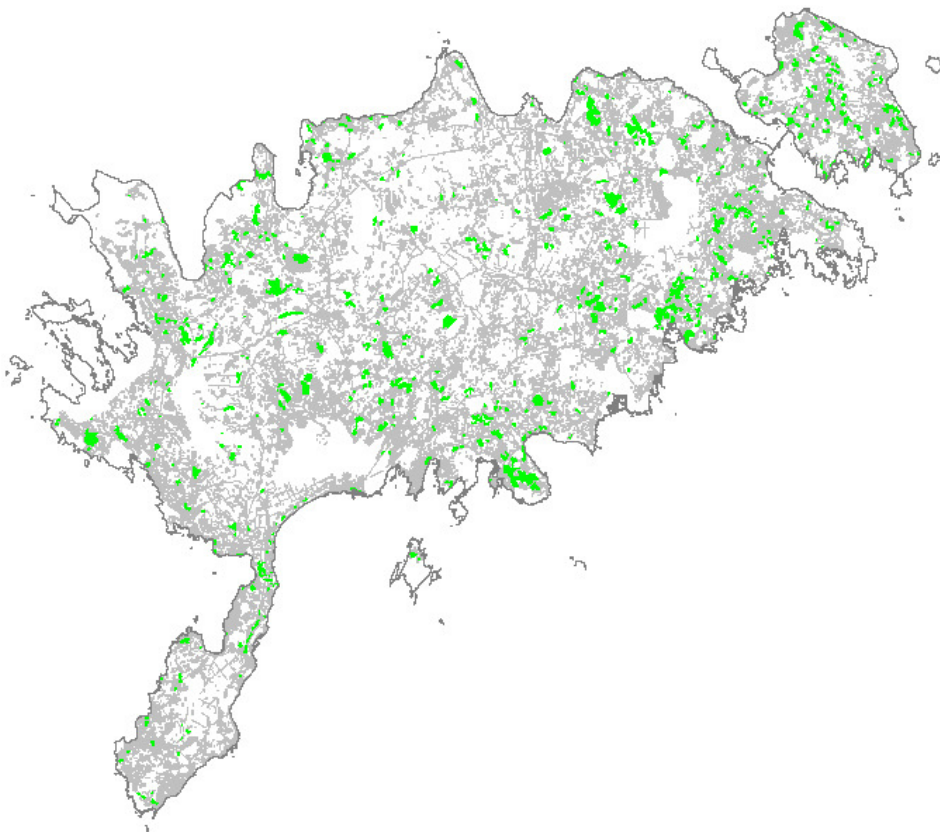
Aru- ja soostunud niidud on lamminiitude kõrval olulisimaks osaks üle-eestilises poollooduslike koosluste võrgustikus, mis tagab levialad ning populatsioonide vahelised ühendused pärismaistele taime- ning loomaliikidele, loob ekstreemsetele keskkonnatingimustele vastupidavama liigirikka ökosüsteemi ning mosaiikse maastiku.

Loodusdirektiivi (LD) elupaigatüüpidesse kuuluvate aru- ja soostunud niitude andmestik Eesti looduse infoseemmis (EELIS) on lünklik - peale Natura kaitsealade eelvalikualade inventuuri, mis toimus lühikesel perioodil enne 2004. aastat, on andmestikku uuendatud ja parandatud eeskätt kaitsealadel. Väljaspool kaitsealaid tuginetakse nii planeeringuprotsessides kui üleriiklikes elupaigatüüpide seisundit käsitlevais raportites rohkem kui 20 aastat tagasi kogutud andmetele, mis on nüüdseks vananenud ja ebatäpsed. Seejuures pole väheste puude-põõsastega pärisaru- ja soostunud niite süstemaatiliselt kaardistada püütudki erinevalt nt ranna-, lammi-, loo- ja puisniitudest. Arvestatav osa väärtuslikest niidukooslustest puudub kõigist andmebaasidest. Täielikult inventeerimata liigirikaste aru- ja soostunud pärandniitude pindala (jättes välja puisrohumaad) võiks olla ligikaudu 15 000ha. Täpset pindala hinnangut on siiski raske anda. Kuna osa põllumaadest on peale kolhoosikorra lõppemist (või ka mõnevõrra varem) jäänud kasutusse uuendamata rohumaadena, siis pärandniitude kinnikasvamisele väikeseks tasakaaluks tekib liigirikkamaid (eeskätt aru-) rohumaad sel moel juurde (osa neist vastab ka LD elupaigatüüpidele). Laiemas pildis on uuendamata püsirohumaad hetkel ohustatud nii sihipärase metsastamise, ehitustegevuse (sh mitmesuguse energiataristu rajamise) kui taas põldudeks kündmise poolt. Liigirikaste niitude/karjamaade säilimist hakkab soodustama ka 2024. aastal avanev PRIA väärtusliku püsirohumaad toetus, mille rakendamiseks aga vajatakse kaasaegseid inventuuriandmeid.

Piirkonniti on nii poollooduslike koosluste üldpindala kui väljaspoole kaitsealaid jäävate niitude arv mõneti erinev. Vähem leidub säilinud alasid intensiivpõllumajanduspiirkondades (nt Järvamaa, Viljandimaa), rohkem on neid kivisemate ja õhemate muldadega Lääne-Eestis ning saartel.

Aru- ja soostunud niitude inventuuri esimese etapi läbiviimiseks valiti Saare maakond, kuna väljaspool kaitsealaid asuvate vananenud andmestikuga pärandniitude hulk on siin suur, samuti on suur ka varem inventeerimata niitude hulk. EELIS „natura_elupaik“ kaardikihi alusel on niidutüüpide 5130, 6210, 6210*, 6270*, 6280*, 6410, 6430, 6510 ja 7230 summaarne pindala Saare maakonnas ja väljaspool kaitsealaid 5018 hektarit (Joonis 1) – üsna suur osa sellest on ortofotodele tuginedes kinni kasvamas. Inventuuri esialgseks mahuks kavandati 4000 hektarit, sealhulgas 1000 hektarit varem inventeerimata pärandniite. Aruniite käsitleti laias mõistes (st kaasati ka loorohumaad), varasema projekti raames inventeeritud puisrohumaad aga eelvalikusse ei hõlmatud.

Eesmärgiks seati ka inventuurialdel kohatavate kaitsealuste soontaimede andmete kogumine ning EELIS infoseemmi kandmiseks edastamine.

Joonis 1. Aru- ja soostunud rohumaad väljaspool kaitsealasid Saare maakonnas, inventeeritud valdavalt 1997-2002 (allikas: EELIS, ■ andmekiht „natura_elupaik“, elupaigatüübid: 5130, 6210, 6210*, 6270*, 6280*, 6410, 6430, 6510, 7230). Taust ■: võimalikud muud poollooduslike koosluste leidumise alad vastavalt Eesti põhikaardi maakattetüüpidele „rohumaa“, „muu lage“, „põõsastik“, „soovik“

Projektitaotlus esitati keskkonnainvesteeringute keskuse looduskaitseprogrammi 2021. aasta märtsis ning sai rahastusotsuse vähendatud mahus (2000 ha) 2021. aasta juunis. Lisatingimusena nähti ette, et inventeerida tuleb ligikaudu 670 hektari ulatuses plk-alasid, mis juba kattuvad PRIA põldude registriga ja määrata nende toetusõiguslikkus. Ülejäänud osas (ligikaudu 1300ha) inventeeritakse heas seisus muid poollooduslikke kooslusi.

PROJEKTI KÄIK

Alade valik. Välitööde ettevalmistamine

Välitööde valikaladeks võeti esimeses järjekorras keskkonnaagentuuri poolt 2021.a. kevadel koostatud PRIA põllumassiivide registri ning Tartu ülikooli ELME projekti raames koostatud poollooduslike koosluste kaardikihi kattuvustega alad. Ilmnes, et Saare maakonnas on osa PRIA põllumassiividega kattuvaid alasid puisrohumaad ning juba inventeerimises puisrohumaade projekti käigus, seega neid uuesti üle vaatamisele ei suunatud. Kattuvate alade hulgas oli ka mõningaid rannaniite, mis tüübi poolest antud projekti uuringuobjektide hulka ei kuulunud. Siiski, kuna enamus neist olid kompleksis aru- ja sootunud niitudega, sai suurem osa PRIA kattuvusega rannaniitudest välitööl siiski hinnatud.

Üle jääva rohkem kui 1000ha eelvaliku puhul püüti leida paremini säilinud rohumaid, seda nii varem inventeeritud alade seast kui ortofotode ja muude aluskaartide abil mujalt. Kuna projekti maht võrreldes algselt taotletuga oluliselt vähenes, siis piirdusid otsingud eeskätt PRIA/ELME kattuvusalade naabrusega ning ka olemasolevate kaitsealade ümbrusega. Valiku fookus oli eelkõige kaua aega või mitte kunagi läbi kündmata võimalikult loodusliku liigilise koosseisuga päris pärandniitudel. Suurtes ja arvatavalt väga kõrge kaitseväärtusega varem inventeerimata plk-kompleksides määrati välitöödeks ka põõsastunumaid osi, kuna peeti oluliseks kogu kompleksi kajastumist andmebaasides.

Keskkonnamainisteeriumi poolt viidati heas seisus alade kriteeriumitena kaitsealadel makstavale PRIA plk (nüüdseks ümber nimetatud pärandniidu-) hooldustoetuse tingimustele.

Välitingimustes orienteerumiseks, positsioneerimiseks ja valikalade piiride jälgimiseks kasutati telefoni/tahvelarvuti äppi QField, kus on võimalik vaadelda ja vahetada erinevaid aluskaarte (eri aegadel tehtud ortofotosid, põhikaarti, kaitsealuste liikide andmekihte jne). Vastava töökeskkonna koostas Ott Luuk. Lisaks välitööäpile trükiti ka paberil inventuuriankeedid ja välitöökaardid, millele inventeerija täpsustas valikalade piire ning tähistas koostatud kirjade numbrid.

Inventeerimisel antud tüübimäärangud ja seisundihinnangud põhinevad 2021.a. uuendatud LD niiduelupaikade inventeerimise juhendil.

Välitööd

Ekspertidena tegid välitöid Toomas Kukk, Ott Luuk, Meeli Mesipuu ja Peedu Saar. Vabatahtliku välitööassistendina osales Andres Kohv.

Põhiosa välitöödest tehti 2022. aasta vegetatsiooniperioodil, vähemal määral ka 2023 aasta mais-juunis. Suur osa välitöist toimus 3–5 päevaste sessioonidena, mille käigus peeti ka mõned inventeerijate nägemust kalibreerivad ühishindamised.

Vastavalt inventeerimise juhendile oli kaardistamise üldpõhimõtteks, et erineva struktuuri ning säilimisperspektiiviga koosluse osi hinnatakse eraldi (st koostatakse eraldi kirje).

Natura elupaikade kihil juba esineva vananenud infoga ala puhul püüti võimalusel see osadeks jagada kogu seisundi varieeruvuses, kuid kuna projekti ressursid olid piiratud ning eelkõige tuli

leida paremini säilinud niite, siis paljude suurte pindobjektide puhul polnud see ajaliselt ega mahuliselt võimalik. Kehvemini säilinud osa jäi üle vaatamata ja kirje selle kohta koostamata.

Kui eelvalikualadega ühtsesse kompleksi jäi ka varasema puisrohumaade projektiga katmata hästi ligipääsetavaid puisniite või karjamaid, siis inventeeriti ka need kui plk mosaiigi väärtuslik osa (enmasti tuvastati need puisrohumaad välitööde käigus).

Välitöödel nähtud kaitsealuste soontaimede andmed koguti bioloogiliste andmete haldusplatvormi Plutof välitööäppidega Legulus ning PlutofGo.

Andmete vormistamine

Välitöödel kogutud andmed sisestati ja piirid digitaliseeriti 2022-2023 aasta jooksul. Andmed kanti LD niiduelupaikade inventeerimise andmevormile ning edastati keskkonnaameti, keskkonnaagentuuri, keskkonnaministeeriumi, PRIA ja RMK esindajatele. Töö aruanne on kättesaadav PKÜ kodulehel www.pky.ee.

Kogutud kaitsealuste liikide andmed edastati EELIS andmevormil ja mitmes osas keskkonnaameti liigikaitsebüroosse (kontakt Marju Erit).

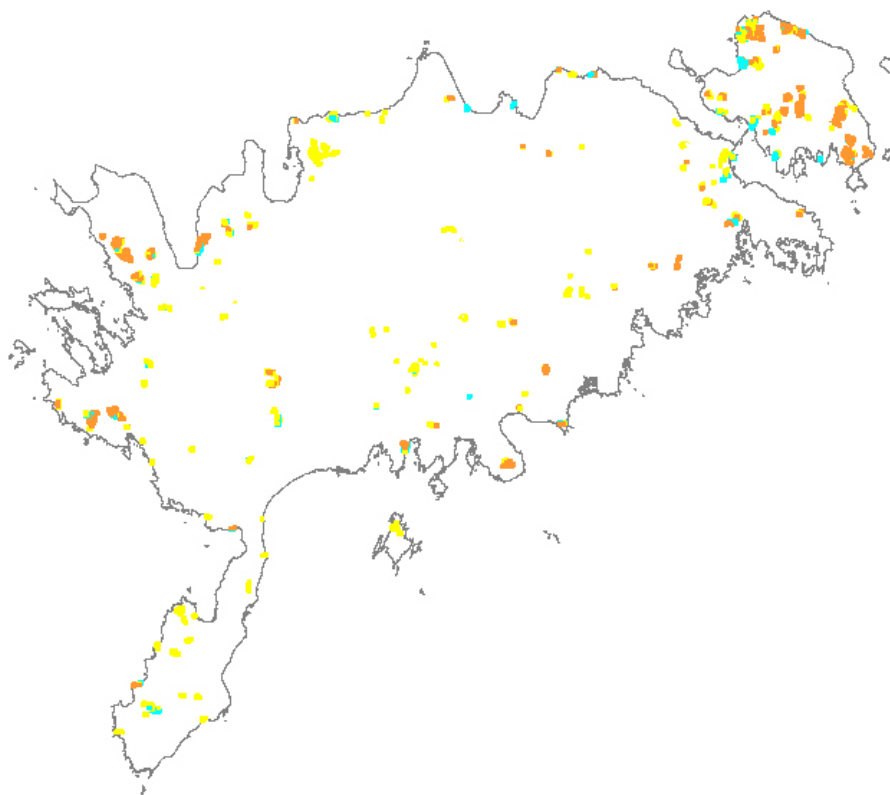
TULEMUSED

Välitööde käigus koguti andmeid pindalaliselt veidi rohkem, kui algselt planeeritud, kokku inventeeriti 2163ha ning koostati 1729 kirjet. Ligikaudu 80% kirjeldatud aladest asub eramaal, 15% riigimaal ning ülejäänud osa munitsipaalmaal. Inventuuri käigus tuvastati 14 erinevat LD elupaigatüüpi kogupindalaga **2036** ha, ülejäänud osas ei osutunud eelvalikualad LD elupaikadeks (Tabel 1, Joonis 2).

Tabel 1. 2022-2023 aru- ja soostunud niitude valikalade inventuuri käigus tuvastatud LD elupaigatüübid ja nende pindalaline jaotumine Saare maakonnas.

LD põhitüüp	Kirjete arv	Kogupindala
1630* rannaniidud	36	87.9
5130 kadastikud	35	16.8
6210 aruniidud karbonaatsel mullal	372	429.6
6210* käpalisterohked aruniidud karb. mullal	25	38.5
6270* aruniidud karbonaadivaesel mullal	16	28.1
6280* lood	601	834.6
6410 sinihelmikaniidud	79	118
6430 niisked kõrgrohustud	25	27
6510 "rebasesabaniidud" viljakal mullal	196	265.9
6530* puisniidud	37	38.3
7160 allikad ja allikasood	3	3.9
7210* mõõkrohusood	3	2
7230 karbonaatsed madalsood sh soostunud niidud	65	58.8
9070 puiskarjamaad	68	87.2
Mitte LD elupaigad („null“)	168	126.4
	kokku	kokku
	1729	2163

LD elupaikadena kirjeldatud alade pindalast suurima osa (ligikaudu 40%) moodustavad mitmesugused loorohumaad, järgnevad pärisaruniidud karbonaatsel mullal (6210) ning niidud suurenenud toitainesaldusega muldadel (6510). Poollooduslike koosluste kompleksi osana tuvastati ka mõned allikalised (7210*) ning lääne-mõõkrohu domineerimisega kooslused (7210*), mida pindala väiksuse tõttu käsitleti ühiselt rohumaakooslustega. Kattuvate elupaikadena määrati 28 kirjel karstiniidud (3180*) ning ühel juhul väike 0,14ha suurune rannikulõugas (1150*).

Joonis 2. Projekti käigus inventeeritud LD elupaikade (2036ha) kaart Saare maakonnas.

■: lood (6280*); ■: muud aruniidud (6210, 6210*, 6270*, 6510, 5130, 6530*, 9070) ■: niisked ja soised niidud (6410, 6430, 7230, 1630*, 7160, 7210*)

Inventuurialadest 1000ha (ligikaudu pool) on varem registreeritud EELIS „natura_elupaik“ andmekihil, ülejäänud osa mitte ja on valdavalt varem inventeerimata või kajastuvad teatud määral muudes andmebaasides (nt ELF, PKÜ) ebatäpse infona.

Varem inventeerimata pindala jaguneb enam-vähem võrdselt Saaremaa ja Muhu vahel, kuid arvestades saarte erinevat suurust viitab see Muhu kehvemale inventeeritusele varasemale perioodil. Muhusse lisandus väiksemate alade kõrval viis suuremat EELIS andmekihil „natura_elupaik“ seni mitte kajastuvat plk-kompleksi, neist suurimad Mõisaküla-Rannaküla, Kuivastu-Mõega ja Soonda külade piirkonnas. Saaremaa puhul jaguneb varem inventeerimata osa väiksemateks kildudeks, kuid tähelepanuväärseim on Abula küla rannikule jääv ligikaudu 60hektaril kirjeldatud haruldaste taimeliidudega kompleks, samuti Tagamõisa poolsaarel paiknev ulatuslik kompleks, mis kajastub küll kihil „natura_elupaik“, kuid on varem inventeeritud vaid üldjoontes ja väljaspool vegetatsiooniperioodi. Kuna projekti maht oli piiratud, jäi kõigi suuremate komplekside ümbruses osa niite kirjeldamata, eriti puudutab see rannaniite. Elupaikadele omistatud seisundihinnangute ja looduskaitseväärtuse koondtabel on toodud Lisas 1. Väga kõrge looduskaitseväärtus omistati kokku 981ha ning kõrge looduskaitseväärtus 793 ha elupaikadele. Tuginedes käesoleva inventuuri andmestikule on Eesti keskkonnaorganisatsioonide koda teinud mitmeid ettepanekuid pärandniitudele säilimisele suunatud uute kaitsealade loomiseks.

Alad, mida ei määratud LD-elupaikadeks

Inventuurialade koguhulgast 126 hektarit (168 kirjet) ei määratud LD elupaikadeks (neist ligikaudu 41ha on vanemas andmestikus kirjas LD elupaikadena). Suurima osa neist kooslustest (ligikaudu 55ha) moodustavad rohumaad, mida pole ilmselt üle kümne aasta läbi küntud ja mis kasvukohatüübi alusel on plk-d, kuid kus kultuuristamise mõju ja liigivaesus on jätkuvalt nii suur, et LD elupaika ei määratud. Ligikaudu 3 hektarit alasid (varasemaid LD elupaiku) on hiljuti põlluks küntud. 40 hektari puhul on kasvukohatüübiks määratud kultuurrohumaad, neist mõnel juhul ka kaua uuendamata (mõned neist samuti varem kirjas kui LD elupaigad). Õuemaade laienduste ja ehitiste alla on läheb 5ha. Ülejäänud osa on mitmesugused segasemad juhtumid, nt tühermaa sugemetega alad; loopealne, kuhu on rajatud päikesepark (5ha); ulatusliku pindalaga põllukivihunnikud jne, mis olenevalt erinevate põllumajandustoetuste kriteeriumitest võivad olla ka toetusõiguslikud. Ühel juhul on nn „null elupaigaks“ määratud ka hiljuti metsastatud ala. Üldiselt aga olid nähtud metsastamisilmingud (vaod, lohud) vanad – kolhoosikorra aegsed- ning sellised alasid hinnati vastavalt taimkatte seisundile enamasti LD loorohumaade tüüpi.

Niidualade hooldatus

Inventuurialadel täheldati niitmist vaatluse aastal või hinnanguliselt 1-3 aastat tagasi 251 alal kokku 387 hektaril. Karjatamist täheldati samal aastal või hinnanguliselt 1-3 aastat tagasi 496 alal kokku 767 hektaril. Seejuures sadakond hektarit neist aladest kattuvad (on nii niidetud, kui karjatatud). Kokku on hooldatud alasid veidi alla poole - 1030ha (sh ka leitud nn null-elupaigad), LD elupaikade lõikes on hooldatud alade pindala ligikaudu 46% (950ha). Hooldatud loorohumaid on kokku 243ha, mis on kahjuks kehva tulemus arvestades inventuuril kirjeldatud loorohumaade kogupindala (834ha). Karbonaatseid aruniite (6210, 6210*) on hooldatud 274ha ja „rebasesabaniite“ 231ha, märgatavalt vähem muid niidutüüpe.

Inventuurialad kattuvad 2021.a. sügise PRIA põlluregistri väljavõttega ligikaudu 809 ha ulatuses (450 kirjet). Maakasutustüübiks on valdavalt „püsirohumaad“, vähemas mahu ka „karjatamine väljaspool põllumajandusmaad“ ja „keskkonnatundlik püsirohumaad“. Taotletud toetuse tüübid on valdavalt „kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus“, „ühtne pindalatoetus“, vähemal määral ka „mahepõllumajandusliku tootmise toetus“ või „noorte põllumajandustootjate toetus“.

PRIA põlluregistri kattuvusega aladel täheldati karjatamist vaatluse aastal või hinnanguliselt 1-3a tagasi 504 hektaril (245 kirjet). Niitmist vaatluse aastal või hinnanguliselt 1-3 aastat tagasi täheldati 338hektaril (175 kirjet). Mõnedel aladel nii niidetakse kui karjatatakse. Võrreldes kogu inventuuri andmestikuga näeme, et koosluste hooldamine toimub teataval määral ka PRIA toetusskeemi väliselt (vahe on ligikaudu 220ha) ning neid alasid eeskätt karjatatakse. Siiski on antud projekti valim liiga väike, et teha ses osas lõplikke järeldusi kogu Saare maakonna või Eesti kohta tervikuna.

PRIA põlluregistri kattuvusega aladest ei määratud 78ha LD elupaikadeks (55 kirjet), kuid neist ligikaudu 30hektarit on siiski kujunevad plk-d, mis olenevalt väärtusliku püsirohuma toetuse kriteeriumitest võiks arvatavasti vastava toetuse madalamat määra saada. Ülejäänud alade seas on osa varasemaid LD kooslusi hävinud ülekarjatamise/lisasöötmise tagajärjel, osa on põllud/kultuurniidud/söödid, või kasutuses õeualana.

PRIA põlluregistriga kattuvate hooldatud alade seas on esindatud elupaigad 1630*, 5130, 6210, 6210*, 6270*, 6280*, 6410, 6430, 6510, 6530*, 7230, 9070, pindalaliselt kõige enam siiski karbonaatsed aruniidud (232ha), rebasesabaniidud (209ha) ja lood (179ha).

Kuna käesolevas töös analüüsiks kasutatud PRIA andmestik on mõnevõrra uuem, kui keskkonnaagentuuri poolt PRIA/ELME kihi võrdluses kasutatu, siis on märgatavad ka muutused. Mõned varem PRIA registris olnud ja toetusi saanud alad seda enam pole. Ilmselt toimub taolisi muutusi igaaastaselt.

Toetusõiguslikkus

Inventeeritud aladele püüti määrata ka toetusõiguslikkust, ehkki kriteeriumid ja kontekst selleks olid kuni projekti lõpuni ebamäärased. Omistatud toetusõiguslikkus kajastub Lisa 3 inventuurialade kaardikihil vastavas andmetulbas.

Lähtuti eeskätt kaitsealadel kehtinud poolloodusliku koosluse hooldustoetuse (nüüdseks pärandniidu hooldustoetuse) üldpõhimõtetest. Toetusõiguslikuks peeti üldjuhul kuni 50% põõsaste katvusega LD elupaika, kus on suures osas säilinud valgusnõudlik koosluse tüübile omane rohustu. Väheste inventeeritud puisrohumaade puhul lähtuti eelkõige niidukamara säilimisest. Seda, kas kooslus on taastatud või mitte, silmas ei peetud, kuna väljaspool kaitsealasid oleks sellise nõude esitamine praegusel hetkel kohatu. Siiski leidis ka üksikuid hiljuti taastatud alasid, enamasti kaitsealade läheduses ja suuremates plk-kompleksides.

Põhimõtteliselt peaksid kõik struktuurihinnanguga I (väga hea) LD niiduelupaigad olema koheselt toetusõiguslikud seejuures arvestamata PRIA põhisissetulekutoetusega seotud „50 puu reeglit“. „50 puu reegli“ rakendamist võib nii mõnelgi juhul pidada LD elupaiga otseseks kahjustamiseks, kui see toob kaasa nt vanade puukujuliste kadakate raie või muu vanade põõsaste ning puude valimatu lausraie aruniitudel sh puisrohumaadel ja kadastiku elupaigatüübis, mille kaitseväärtust on hinnatud kõrgeks.

Ka struktuurihinnanguga II (hea) alade seas (mida on enamus) on palju rohumaid, mis vajaksid vaid mõõdukat noorte pealekasvavate põõsaste ja puude järelkasvu vähendamist. Inventuurialadega seotud andmetabelis (Lisa 2) on vajalikke töid kirjeldatud. Ka sellised alad on üldjuhul saanud toetusõiguslikkuse hinnangu „jah“, kuid lisamärkusega.

Võib arvata, et PRIA toetusskeemis olevad alad, mis on saanud seni üldpindalatoetust, „50 puu reeglile“ ka kvalifitseeruvad - selliseid alasid on LD elupaikadena määratud niitude seas ligikaudu 626ha ning rohkem kui 10 aastat kündmata muude aruniitude seas mõnekümne hektari jagu. Siiski on üldpindalatoetuse saajate seas ka üksikuid hooldajaid, kes õnneks lausraiet pole teinud vaid on näinud vaeva väärtuslikul pärandniidul oluliste põõsaste ja puude nn väljadigimisega taotledes pindalatoetust ülejäävale pinnale.

Inventuurialasid, mis on saanud kommentaarideta toetusõiguslikkuse hinnangu „jah“ on 1294ha (952 kirjet). Hinnangu „ei“ sai 351ha (286 kirjet), neist 223ha on toetusõiguslikud peale keskmise raskusastmega taastamist. Mõningatel juhtudel on hinnagule lisatud ka küsimärk (näiteks kas toetusõiguslik on muidu väärt plk, kuhu on rajatud päikesepark). Ülejääv osa aladest (518ha) on hinnatud toetusõiguslikuks, kuid kus on sellele vaatamata soovituslik puittaimede katvust/pealekasvavat võsa mingil määral vähendada.

Vastavalt põõsarinde katvusele jagunevad inventuurialad ligikaudselt: katvus $\leq 10\%$ (1063ha), $10 \leq 30\%$ (500ha), $30 \leq 50\%$ (293ha), $50 \leq 70\%$ (142ha), $70 \leq 95\%$ (34ha)

Kogutud kaitsealuste taimeliikide andmed

Kaitsealuste taimeliikide andmeid koguti välitöödel nii eelvalikualadelt kui ka nende vahel liikudes muudest ettejäänud kooslustest. Kokku kogunes 2066 punktvaatlust vähemalt 56 liigist (Tabel 2). Mõned määrangud jäid perekonna tasemele varase või hilise fenoloogilise staadiumi tõttu. Varasema EELISE leiukoha pindobjektiga kattus vaatlus 181 korral, ülejäänud ligi 1885 vaatlust olid uued. Eriti olulise täienduse andis käsolev inventuur pisikannikese (*Viola pumila*) kui loo sulglohkudele ja karstiniitudele kitsalt spetsialiseerunud liigi leiukohtadele. Väga olulised on ka Muhust leitud värvi-paskheina (*Serratula tinctoria*) ja Lääne-Saaremaalt lamava ristiku (*Trifolium campestre*) ja nurmlaugu (*Allium vineale*) leiukohad. Registreeriti ka kaks I kaitsekategooria liigi – silmjärvika (*Littorella uniflora*) – leiukohapunkti, neist üks varem teadmata kohas. LD lisa liikidest leiti mitmeid emaputke (*Angelica palustris*), soohiilaka (*Liparis loeselii*), kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) ja madala unilooga (*Sisymbrium supinum*) leiukohti. Täiendust said ka mitmete haruldasemate orhideede, saleda haguheina (*Koeleria macrantha*) ning koldja selaginelli (*Selaginella selaginoides*) leiukohad.

Leiti ka üliharuldase liigi hariliku allikrohu (*Montia fontana*) uus leiukoht Lääne-Saaremaalt Abula küla piirkonnast.

Tabel 2. Inventuuri käigus registreeritud kaitsealused liigid

Liigi nimi ladina keeles	Liigi nimi eesti keeles	Punktvaatluste arv	Kaitsekategooria
<i>Allium vineale</i>	nurmlauk	21	II
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	püramiid-koerakäpp	47	II
<i>Angelica palustris</i>	emaputk	15	II
<i>Anthyllis coccinea</i>	veripunane koldrohi	2	III
<i>Asplenium ruta-muraria</i>	müür-raunjalg	6	II
<i>Asplenium trichomanes</i>	pruun raunjalg	14	II
<i>Berula erecta</i>	oja-haneputk	4	II
<i>Bromus benekenii</i>	varjuluste	1	II
<i>Carex extensa</i>	randtarn	2	II
<i>Cephalanthera longifolia</i>	valge tolmpa	12	II
<i>Cephalanthera rubra</i>	punane tolmpa	21	II
<i>Cladium mariscus</i>	lääne-mõõkrohi	15	III
<i>Cypripedium calceolus</i>	kaunis kuldking	31	II
<i>Dactylorhiza</i>	sõrmkäpp	1	
<i>Dactylorhiza baltica</i>	balti sõrmkäpp	7	III
<i>Dactylorhiza fuchsii</i>	võõthuul-sõrmkäpp	9	III
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	kahkjaspunane sõrmkäpp	150	III
<i>Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta</i>	täpiline sõrmkäpp	13	II
<i>Dactylorhiza incarnata subsp. ochroleuca</i>	kollakas sõrmkäpp	20	II
<i>Dactylorhiza russowii</i>	Russowi sõrmkäpp	21	II
<i>Draba muralis</i>	müürkevadik	2	III
<i>Epipactis atrorubens</i>	tumepunane neiuvaip	64	III
<i>Epipactis helleborine</i>	laialehine neiuvaip	29	III
<i>Epipactis palustris</i>	soo-neiuvaip	260	III
<i>Eriophorum gracile</i>	sale villpea	2	II
<i>Geranium lucidum</i>	läikiv kurereha	1	II
<i>Gymnadenia conopsea</i>	harilik käioraamat	253	III
<i>Herminium monorchis</i>	harilik muguljuur	40	II
<i>Homungia petraea</i>	kaljukress	1	III
<i>Iris sibirica</i>	siberi võhumõök	7	III
<i>Koeleria macrantha</i>	sale haguhein	16	II
<i>Liparis loeselii</i>	soohilakas	24	II
<i>Listera ovata</i>	suur käöpõll	164	III
<i>Littorella uniflora</i>	silmjärvikas	2	I
<i>Malus sylvestris</i>	mets-õunapuu	13	III
<i>Neottia nidus-avis</i>	pruunikas pesajuur	2	III
<i>Ophrys insectifera</i>	kärbesõis	168	II
<i>Orchis</i>	prk käpp	4	
<i>Orchis mascula</i>	jumalakäpp	25	II
<i>Orchis militaris</i>	hall käpp	135	III
<i>Orchis ustulata</i>	tõmmu käpp	2	II
<i>Orobancha elatior</i>	suur soomukas	40	III
<i>Platanthera</i>	käokeel	48	III
<i>Platanthera bifolia</i>	kahelehine käokeel	12	II
<i>Platanthera chlorantha</i>	rohekas käokeel	92	II
<i>Pulsatilla pratensis</i>	aas-karukell	31	III
<i>Pyrus pyraster</i>	mets-pirnipuu	3	III
<i>Samolus valerandi</i>	liht-randpung	3	II
<i>Scabiosa columbaria</i>	tui-tähtpea	36	III
<i>Selaginella selaginoides</i>	koldjas selaginell	3	II
<i>Serratula tinctoria</i>	värvi-paskhein	3	III
<i>Sisymbrium supinum</i>	madal unilook	6	II
<i>Tetragonolobus maritimus</i>	nüüdu-asparhemes	9	III
<i>Trifolium alpestre</i>	alpi ristik	2	II
<i>Trifolium campestre</i>	lamav ristik	40	II
<i>Vicia cassubica</i>	püstine hürehehes	2	III
<i>Viola elatior</i>	kõrge kannike	3	II
<i>Viola pumila</i>	pisikannike	106	II
<i>Viola uliginosa</i>	ludukannike	1	III

KOKKUVÕTE

Aru- ja soostunud niitude üle-eestilise inventuuri I etapp viidi läbi Saare maakonnas, kokku hinnati 2163 ha valikalasid, neist 2036 ha määratleti LD niiduelupaikadena. Projekt seadis eesmärgiks täiendada ja parandada potentsiaalselt heas seisundis väärtuslike pärandniitude andmestikku väljaspool kaitsealasid, seejuures esmajärjekorras PRIA põlluregistriga kattuvail plk aladel. Pindalaliselt enim kirjeldati loorohumaid ja pärisaruniite karbonaatsel mullal, soisematest kooslustest oli enim esindatud sinihelmikaniitude tüüp. Valdavat osa inventeeritud elupaikadest hinnati kõrge kuni väga kõrge looduskaitseväärtusega. Veidi rohkem kui pool (ligikaudu 1000ha) inventeeritud elupaikadest ei kajastu hetkel Eesti Looduse Infosüsteemi „natura_elupaigad“ koondkihil.

Määratud LD elupaikadest on hooldatud ligikaudu 46% (950ha), kuid elupaigatüüpide lõikes on hooldatuse määr erinev. Olulugu, et loorohumaid kaardistati kõige enam, on neid karjatatud või niidetud vaid 30% ulatuses. Hooldatud pinda oli võrdlemisi palju karbonaatsel mullal aruniitude (60%) ning „rebasesabaniitude“ (87%) puhul. Enamus niidetavaid või karjatamises olevaid alasid on seotud PRIA põlluregistri ja erinevate toetustega, kuid vähesel määral hooldatakse (eeskätt karjatatakse) ka toetuskeemi väliselt (21% kõigist hooldatud aladest).

PRIA põhisissetulekutoetuse nõuetele, kus jätkuvalt kehtib hektari kohta ka „50 puu reegel“ võib teatavate mööndustega koheselt vastata kuni 1300hektarit LD elupaiku. 518 hektarit vajab teataval määral puittaimede harvendamist (praegune puittaimede katvus neil aladel on kuni 50%). Ligikaudu 200 hektarit on täiendavalt võimalik muuta toetuskõlblikuks peale keskmise raskusastmega taastamist.

Inventuuri käigus koguti 56 kaitsealuse soontaimeliigi 2066 punktvaatlust, millest enamus on varem registreerimata leiukohtades. Nähtud liikidest on üks esimeses, 31 teises ning ülejäänud kolmandas kaitsekategoorias.

Projekti käigus kogutud inventuuriandmestik on oluliseks täienduseks ja uuenduseks riiklikule LD elupaigatüüpide andmekogule ning võimaldab paremini koostada üle-eestilisi seisundiraporteid. Täienenud pärandniitude info on oluline alusmaterjal kaitsealade välistes planeerimisprotsessides, mistõttu on väga oluline, et andmed kajastuksid EELIS infosüsteemi andmekihtidel võimalikult ruttu. Kogutud looduskaitsealine info on vaadeldud alade osas ka vajalik alushinnang PRIA väärtuslike püsirohumaade toetuse rakendumisel.

Suurematele ja väärtuslikumatele uuritud kompleksidest on tehtud esmased kaitse alla võtmise ettepanekud.

Projekti piiratud mahu tõttu jäi oluline osa potentsiaalselt hästi säilinud niidualadest kirjeldamata, mistõttu tuleb Saare maakonnas analoogset tööd edaspidi jätkata. Eriti vajavad täiendavat tähelepanu niisked ja soised niidualad. Ka vananenud inventuuriandmete parandamist tuleb jätkata.

LISA 1

Valikaladel leitud LD elupaikade pindalaline jaotus hektarites vastavalt omistatud struktuuri ja funktsioonide säilimise, taastatavuse ning üldise looduskaitseväärtuse hinnagutele Saare maakonnas.

LD põhitüüp	Kirjete arv	Pindala	struktuuri	struktuuri	struktuuri	säilimis	säilimis	säilimis	taastatavus	taastatavus	taastatavus	LK		
			säilimine	säilimine	säilimine	perspe	perspe	perspek				LK	LK	LK
			I	II	III	ktiiv I	ktiiv II	tiiv III	I	II	III	väärtus A	B	väärtus C
1630*	36	87.9	23.9	52	11.9	46.1	20	21.8	46.1	20	21.8	31.2	55.3	1.4
5130	35	16.8	3.4	7.4	5.8	4	3.9	8.8	9.5	3.4	0.3	5.7	7	4
6210	372	429.6	103.8	302.4	23.3	168.8	119	141.7	381.8	33.6	0.51	194.7	200.8	34
6210*	25	38.5	2.2	31.1	5.1	4	14.5	19.9	30.3	8.2	0	18.6	19.9	0
6270*	16	28.1	19.5	8.5	0	21.1	3.1	3.8	25.5	0	0	19.4	6.6	2
6280*	601	834.6	274.2	478.9	81.4	185	157.2	492.4	583.6	219.9	27.4	529.6	260	44.9
6410	79	118	16.3	85.7	15.9	15.7	28.1	74.1	15.5	23.1	0	69.2	38.2	10.4
6430	25	27	0.5	19.9	6.4	2.3	7.1	17.4	16.8	9.2	1	0.3	20	6.6
6510	196	265.9	59.2	148.5	58.2	155.7	74.1	36.1	212.9	46.5	0.1	34.7	111.8	119.4
6530*	37	38.3	3.2	18.7	16.3	1.1	3.3	33.7	16.6	20.1	0.5	13	10.5	14.7
7160	3	3.9	3.1	0.7	0	0	0.7	3.1	3.5	0.3	0	3.9	0	0
7210*	3	2.1	0	1.8	0.3	0	1.8	0.3	0.9	1.2	0	1.2	0.9	0
7230	65	58.8	30.7	24	4	15.2	21.6	21.9	44.8	12.8	0	47.3	11.3	0.1
9070	68	87.2	5.3	38.3	43.4	16.1	26.9	44	50.9	35.6	0.6	12.2	51.5	23.8
	kokku	kokku												
	1729	2036.7	545.3	1217.9	272	635.1	481.3	919	1438.7	433.9	52.21	981	793.8	261.3